
L'IMPACTE DE LA CRISI ECONÒMICA INTERNACIONAL EN EL TERRORISME JIHADISTA

MANUEL R. TORRES SORIANO¹

Professor de ciència política de la Universitat Pablo de Olavide (Sevilla)

La crisi econòmica internacional ha tingut també repercussions en el fenomen del terrorisme jihadista. La influència principal s'aprecia en el discurs i l'orientació estratègica d'aquests grups. En aquest treball s'analitza el paper que han desenvolupat les justificacions de tipus econòmic en la narrativa de l'organització terrorista Al-Qaida i en la resta de grups afins. S'aborda, igualment, la lectura que han efectuat aquestes organitzacions sobre la conjuntura econòmica actual i com creuen que han de reorientar les seves accions per aprofitar aquesta finestra d'oportunitat i contribuir al col·lapse econòmic dels seus enemics. Per aconseguir aquest objectiu, els líders jihadistes emfatitzen la necessitat de recórrer a atemptats especialment perjudicials per a l'economia global, al boicot al comerç amb Occident i al recurs de la criminalitat com una forma legítima de «jihad econòmica».

The international economic crisis has also had an impact on the phenomenon of jihadist terrorism. Its main influence can be observed in the discourse and strategic orientation of such groups. This paper analyses the role that economic justifications have played in the narrative of the Al Qaeda terrorist organisation and in other similar groups. It also addresses how these organisations have read the current economic situation and how they believe they should redirect their actions to take advantage of this window of opportunity and contribute to their enemies' economic collapse. In order to achieve this objective, jihadist leaders emphasise the need to resort to attacks which are especially damaging to the global economy, to the boycott on trade with the West and to criminal activity as a legitimate form of «economic jihad».

1. INTRODUCCIÓ

Des de les ciències socials ha estat habitual recórrer als factors econòmics com una de les causes que expliquen l'origen i l'evolució del fenomen terrorista. Alguns autors han emfatitzat el caràcter determinant de l'economia (Napoleoni, 2004) per comprendre l'aparició d'organitzacions terroristes i explicar-ne els objectius, els processos de mobilització i reclutament, i fins i tot han atribuït l'èxit o el fracàs d'aquestes organitzacions a l'habilitat per dotar-se de recursos materials suficients.

Aquest enfocament va gaudir durant bastant temps d'una àmplia acceptació, en bona mesura a causa de l'afinitat amb certes percepcions populars i lectures ideològiques que atribuïen la violència terrorista a una combinació explosiva de pobresa, injustícia, greuges comparatius, una educació deficient i un marcat fana-

1. Àrea de Ciència Política i de l'Administració de la Universitat Pablo de Olavide. Carretera de Utrera, km 1 - 41013 Sevilla. Correu electrònic: mrtorsor@upo.es. Tel. 954 977 945. Fax: 954349069.

tisme polític o religiós. Totes aquestes explicacions tenien com a denominador comú la idea que la pobresa constituïa l'arrel d'una violència a la qual es veien empesos alguns individus que no tenien altres alternatives vitals i que, per tant, hi tenien poc a perdre (Abedie, 2006).

Aquest tipus de teories han anat quedant progressivament desacreditades (Berrebi, 2009; Krueger i Maleckova, 2003) a mesura que s'acumulaven evidències empíriques que contradeïen la idea que l'activisme terrorista constitueix bàsicament una qüestió d'elecció racional dins d'un context de privacions materials. De fet, si els factors macroeconòmics fossin determinants per explicar per què els individus se sumen a les organitzacions terroristes, s'haurien d'haver donat dos fenòmens:

- a) Els grups terroristes haurien d'haver nascut i haurien d'haver desenvolupat les activitats als llocs més paupèrrims del planeta. La pràctica totalitat del continent africà hauria d'haver-se convertit en l'epicentre de l'activitat terrorista mundial; no obstant això, la majoria dels països africans no tan sols no han patit l'aparició i les activitats de cap organització terrorista local, sinó que les principals onades del terrorisme modern de les dècades dels seixanta i els setanta van tenir lloc a Europa, on hi havia l'acumulació territorial més important de riquesa i oportunitats vitals (Laqueur, 2003).
- b) El caràcter decisiu de les causes econòmiques hauria d'haver comportat que la majoria de membres d'una mateixa societat (ja que els afecten les mateixes causes macroeconòmiques i una mateixa absència d'oportunitats) es convertissin en participants actius de les organitzacions terroristes sorgides en aquest context d'injustícia estructural. No obstant això, fins i tot en el cas de les organitzacions terroristes amb més èxit en termes de mobilització d'efectius, el terrorisme ha seguit sent una qüestió de minories, ja que només un reduïdíssim sector d'aquestes poblacions es converteix en militant de grups terroristes, mentre que la majoria de la societat gira l'esquena a aquestes organitzacions.

Són nombrosos els estudis que han provat de descriure el perfil dels terroristes i la majoria no tan sols no han trobat que els terroristes siguin especialment pobres, ignorants, o que pateixin algun tipus de trastorn mental, sinó que la seva característica més destacada ha estat la normalitat dins dels àmbits socials respectius (Krueger, 2007). De fet, sense tenir un caràcter estadísticament representatiu, tampoc no han escassejat algunes evidències (com la del mateix Ussama bin Laden) que situaven el perfil del terrorista a l'altre extrem de l'escala socioeconòmica. Són nombrosos els exemples de militants d'organitzacions terroristes que no tan sols no han patit aquest tipus de privacions materials, sinó que procedeixen d'alguns dels estrats més privilegiats de les seves societats.

Els estudis que han abordat amb caràcter exhaustiu el perfil del terrorista a partir d'una recopilació de perfils biogràfics han trobat que aquesta semblança no concorda amb la idea que és la pobresa el factor explicatiu de l'activisme terrorista (Reinares, 2004). Així, per exemple, Russell i Miller (1983) van dibuixar el perfil sociològic dels que havien estat terroristes en les dècades dels seixanta i els setan-

ta a partir d'una mostra de tres-cents cinquanta militants d'organitzacions terroristes a l'Argentina, el Brasil, Alemanya, l'Iran, Irlanda, el Japó, Palestina, Espanya i l'Uruguai, i van trobar que aproximadament dos terços d'aquests individus tenien formació universitària.

De manera més recent, i prenent l'exemple del terrorisme d'Al-Qaida, el psicòleg nord-americà Marc Sageman (2004) va portar a terme un estudi sobre una mostra de quatre-cents jihadistes procedents del Pròxim Orient, el sud-oest asiàtic, el nord de l'Àfrica i Europa, i va trobar que la majoria d'aquests individus, malgrat que procedien de països pobres, s'ubicaven clarament en les reduïdes classes mitjanes de les seves societats, tenien ocupacions professionals i, en el cas dels líders, fins i tot es detectava una elevada procedència de les classes altes d'aquests països.

L'experiència acumulada no tan sols acredita que la pobresa no és un factor determinant per explicar el terrorisme (Jordán, 2009), sinó que la possible influència d'aquest element és probable que fins i tot s'exerceixi en una direcció contrària a la que ens dicta la intuïció. Segons el professor Daniel Byman, de la Universitat de Georgetown:

[...] la declinació de la pobresa incrementa la incorporació a les organitzacions terroristes. Tal com passa amb l'educació. El símil pot trobar-se amb l'activitat política. La gent que té com a principal preocupació aconseguir menjar cada dia, dedica poca atenció a l'activisme polític (Byman, 2008, 165).

No obstant això, encara que l'aspecte econòmic no sigui determinant per explicar l'origen del terrorisme, exerceix una influència important en altres facetes de la dinàmica terrorista. La propaganda terrorista està plena de referències a les injustícies i la pobresa que pateixen les societats que proclamen que defensen (Wright, 1991; De la Corte, 2006). L'existència d'aquests greuges constitueix un element important de legitimació de la violència terrorista, fins i tot per a les organitzacions terroristes de naturalesa religiosa.

Els terroristes analitzen la realitat i les diferents conjuntures econòmiques, i s'atribueixen una influència desproporcionada per alterar el curs dels esdeveniments. En aquest sentit, l'actual crisi econòmica internacional, una de les més àmplies i profundes dels últims temps, també ha exercit una influència gens menyspreable en la problemàtica terrorista.

Al llarg d'aquest article analitzaré el paper que desenvolupen les justificacions de tipus econòmic en el discurs de l'organització terrorista Al-Qaida i en la resta de grups vinculats o inspirats per Ussama bin Laden. Veurem, igualment, com ha estat interpretada la crisi econòmica actual i l'impacte que aquesta pot exercir en les activitats d'aquests grups.

2. EL SIGNIFICAT ECONÒMIC DEL TERRORISME JIHADISTA

Al-Qaida i els seus afins han optat pel terrorisme com la metodologia més eficaç per arribar als seus objectius. En el seu discurs públic trobem una àmplia varie-

tat d'arguments que intenten justificar davant l'audiència per què la violència terrorista és necessària (Torres, 2009). En els seus missatges s'entrellacen arguments sobre la legitimitat i fins i tot l'obligatorietat religiosa d'aquesta violència, però també consideracions de tipus estratègic sobre com es pot aconseguir la victòria contra l'enemic. Segons el moviment jihadista, els atacs terroristes són capaços de doblegar els adversaris gràcies als múltiples efectes perniciosos que aquest tipus de violència genera.

Una de les conseqüències més valorades pels jihadistes és precisament la magnitud dels danys econòmics i materials que aquests atacs generen. El debilitament de l'economia enemiga no solament té lloc per la destrucció ocasionada directament pels atemptats, sinó sobretot per la reacció social que aquesta violència desencadena, la qual dificulta enormement que es donin les condicions indispensables perquè funcioni amb normalitat una economia de mercat. Les societats atacades es troben compel·lides a portar a terme represàlies i emprendre costosíssimes mesures de seguretat que empobreixen aquests països i, en última instància, fent-los més vulnerables. Aquesta era, per exemple, la conclusió a què arribava un llibre sobre l'estratègia del moviment jihadista que Al-Qaida va difondre a Internet el 2003:

L'economia, que és la font de la fortalesa americana, depèn dels pilars següents: una tecnologia avançada, llibertat i seguretat. Els successius atacs dels mujahidins han ensorrat l'economia americana i les fonts de la seva fortalesa. Pel que hem sabut, els Estats Units han hagut d'abandonar a contracor aquests principis. Han donat llibertat d'actuació a l'espionatge i han violat els seus compromisos de mantenir els drets individuals. Han restringit la llibertat d'inversió i obertura de comptes amb nombroses regulacions com a precaució contra el terrorisme. La seva economia ha perdut seguretat i ha provocat la fugida dels capitals. Les accions de les companyies americanes han perdut valor en els mercats mundials. Les empreses han reduït la inversió en recerca i desenvolupament.²

Al-Qaida està fermament convençuda que el poder occidental, i especialment el dels Estats Units, es basa en l'activitat econòmica. Segons això, la prosperitat material és l'única clau que explica l'hegemonia militar i política dels països occidentals, tal com la influència que tenen en la vida i els assumptes dels musulmans. No obstant això, lluny d'atribuir l'èxit esmentat a la seva particular manera d'organització social, als valors que orienten aquestes societats o a les qualitats i la iniciativa especials dels habitants d'aquests països, la riquesa d'Occident és contemplada com el resultat de l'explotació i la submissió de pobles sencers. Segons els ideòlegs del jihadisme, Occident ha gaudit d'una abundància material basada en

2. Llibre de la plataforma propagandística vinculada a Al-Qaida: Centre per a la Investigació i els Estudis Islàmics, *L'operació de l'est de Riad i la nostra guerra contra Amèrica i els seus aliats* (en àrab), aparegut a Internet el 3 de setembre del 2003. Se'n pot consultar una traducció a l'anglès a: http://www.why-war.com/files/qaeda_east_riyadh_operation.html.

l'establiment d'un sistema injust d'intercanvis, que ha condemnat a la pobresa i a la gana milions d'habitants del planeta. El món musulmà ha estat una víctima especialment perjudicada per l'establiment d'aquest sistema d'explotació. Occident s'ha encarregat de fer pujar i sostenir en el poder determinats dictadors i determinades aristocràcies, l'únic objectiu dels quals ha estat assegurar la supervivència d'un sistema d'espoliació que condemna la comunitat musulmana al subdesenvolupament.

Els jihadistes consideren que és imprescindible atacar aquest sistema, no tan sols com una estratègia per aconseguir la independència i l'emancipació econòmica dels musulmans, sinó també com una via per aconseguir la derrota d'Occident. Segons aquests grups, les societats «croades i sionistes» estan fonamentades en valors materialistes i en el més degradant dels hedonismes. Pensen que si els mujahidins aconseguixen desestabilitzar aquesta prosperitat artificial, aconseguiran destruir fàcilment el poder occidental, ja que es fonamenta en uns pilars febles que es col·lapsaran en el mateix moment en què desaparegui aquesta superabundància econòmica.

L'orientació estratègica del jihadisme suggereix diverses vies per aconseguir aquest objectiu. El mètode primordial és continuar les activitats terroristes indiscriminades en sòl occidental, les quals tenen la «virtut» de sumar als gens menyspreables danys materials l'erosió de la confiança interpersonal i l'esperança en el futur, requisits imprescindibles per al funcionament de l'economia de mercat i el sistema financer (Buesa *et al.*, 2007).

La percepció terrorista sobre les capacitats que té per aconseguir això s'ha alimentat de la interpretació que van efectuar sobre les conseqüències del seu atemptat principal i més important: els atacs amb avions de l'11 de setembre de 2001. Aquesta era, per exemple, la lectura econòmica que efectuava un ideòleg jihadista sobre el macroatemptat a Washington i Nova York:

L'operació dels mujahidins va tenir milers d'èxits i va aconseguir infligir la derrota més dura que els Estats Units han patit durant la seva història brutal i opressiva. Potser entre els triomfs més notables figura el dany financer, amb pèrdues per valor de trilions de dòlars. Els atacs van trencar la confiança dins del món empresarial [...] L'economia moderna està construïda sobre la confiança; els atacs van situar sobre Wall Street una tremenda lupa pel que fa als balanços, les obligacions ocultes, els deutes camuflats i qualsevol altra cosa que suggereixi que una empresa pot tenir problemes en temps de tempesta.³

Segons els jihadistes, dur a terme atemptats contra Occident genera en els governs occidentals una necessitat de «respondre» de manera ràpida, visible i espectacular, cosa que els empeny a emprendre accions militars com les campa-

3. Article de l'ideòleg jihadista Muadh Bin Abdullah Al Madani, «Els dinou lleons» (en àrab, aparegut a Internet el 14 de desembre del 2002. Se'n pot consultar una traducció a l'anglès a: http://ee.1aspghost.com/raehatualmisk/19_lions.html).

nyes de l'Afganistan i l'Iraq, les quals exigeixen uns desplegaments costosos que fan disparar l'endeutament públic:

Els mujahidins han forçat finalment Bush a recórrer a un pressupost d'emergència amb l'objecte de continuar la lluita a l'Afganistan i l'Iraq, cosa que indica l'èxit del pla per deixar-los exhaustos en portar-los a la bancarrota.⁴

Aquesta és la mateixa línia de pensament que han mantingut els talibans a l'hora d'interpretar la conjuntura econòmica actual com una conseqüència inevitable de la incapacitat de les grans potències de costejar la presència militar en el món musulmà:

L'ex-Unió Soviètica no va transigir a l'hora d'admetre que la guerra afganesa els obligava a agenollar-se. De la mateixa manera, Amèrica no està preparada per admetre la dura realitat que la principal causa que hi ha darrere de la crisi és la guerra de l'Afganistan.⁵

Una altra possible via d'actuació per aconseguir l'erosió de l'economia enemiga és incentivar el boicot i la ruptura de les relacions comercials. Per Al-Qaida, la riquesa originada per l'economia occidental reverteix en nous mitjans per a l'explo-tació i l'agressió contra l'Islam; d'aquí que els musulmans no hagin de finançar amb els seus propis diners les humiliacions i els crims que pateixen. En la carta oberta als Estats Units que Ussama bin Laden va divulgar el 1996 i que es va arribar a conèixer com *Declaració de guerra a Amèrica*, el líder terrorista insistia així sobre la necessitat de neutralitzar l'economia nord-americana per evitar que el seu dinamisme es transformés en noves capacitats per sotmetre el món musulmà:

Els diners que tu pagues per comprar productes americans es transforma en bales que són usades contra els nostres germans a Palestina i demà, contra els nostres fills a la terra dels dos llocs sagrats. Comprant aquests productes estem enfortint la seva economia, mentre que la nostra despossessió i la nostra pobresa s'incrementen.⁶

Una d'elles és la recomanació d'una activitat de boicot permanent cap als productes i serveis occidentals que es comercialitzen en el món musulmà.

Al-Qaida també ha fomentat que es duguin a terme atemptats terroristes que tinguin com a objectiu la disrupció econòmica dels Estats Units, Europa i els seus

4. Revista en àrab *Al Battar*, núm. 22, editada i difosa a Internet per Al-Qaida a la península Aràbiga el 10 de novembre del 2004. Se'n poden consultar fragments traduïts a l'anglès a: <[http://www.jamestown.org/programs/gta/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=27144&tx_ttnews\[backPid\]=237&no_cache=1](http://www.jamestown.org/programs/gta/single/?tx_ttnews[tt_news]=27144&tx_ttnews[backPid]=237&no_cache=1)>.

5. Emirat islàmic de l'Iraq, «La fallida del poder» (en àrab), 23 de gener del 2011. Se'n pot consultar una traducció a l'anglès disponible a <<http://jihadology.net/2011/01/23/new-statement-from-the-islamic-emirate-of-afghanistan-the-bankrupt-power/>>.

6. Ussama bin Laden, *Declaració de guerra a Amèrica* (en àrab), 23 d'agost del 1996. Se'n pot consultar una traducció a l'anglès a: <http://www.globalsecurity.org/security/profiles/osama_bin_laden_declares_jihad_text.htm>.

aliats del món musulmà. Envers aquests últims va dirigida tota una activitat d'incitació d'atacs contra empreses, interessos, personal i fins i tot turistes occidentals ubicats en països de majoria musulmana. L'objecte d'aquesta campanya terrorista és trencar l'ancoratge econòmic imprescindible que Occident proporciona a aquests règims.

La propaganda jihadista ha dedicat una bona part de l'agitació amb objectius econòmics al consum del petroli procedent del món musulmà. Els terroristes són conscients de l'enorme dependència que mostra l'economia mundial envers el consum de cru com a font energètica, fins al punt que consideren que és el veritable taló d'Aquil·les del seu enemic. Per Bin Laden i els seus seguidors, la relació d'Occident amb aquesta font d'energia ha estat de naturalesa eminentment depredadora. Segons això, la prosperitat occidental s'ha construït sobre la base de la imposició forçosa d'uns preus irrealment abusius. La venda dels recursos petrolífers als preus actuals (malgrat la pujada ininterrompuda) ha estat considerada per Bin Laden com el «robatori més important de la història», de manera que constitueix la principal argumentació que fa servir per explicar la diferència de riquesa d'Occident respecte al món arabomusulmà. En una gravació d'àudio del desembre del 2004 titulada *Als musulmans de la península Aràbiga, en particular, i als musulmans, en general*, Bin Laden provava d'aprofitar la conjuntura econòmica del moment per sol·licitar entre els seus seguidors:

A vosaltres, els mujahidins: disposem ara d'una inusual oportunitat d'or per fer que Amèrica es dessagni a l'Iraq, tant econòmicament com en termes de pèrdues humanes i morals. No perdeu aquesta oportunitat, si no voleu haver-vos-en de perdre. Una de les principals causes de l'hegemonia enemiga en el nostre país és que ens roben el petroli; de manera que heu de fer tots els esforços que tingueu a l'abast per aturar el robatori més important de recursos naturals de la història de les generacions presents i futures, el qual és portat a terme a través de la col·laboració entre estrangers i agents nadius [...] Centreu les vostres operacions en la producció de petroli, especialment a l'Iraq i a l'àrea del golf, ja que això els causarà una mort progressiva.⁷

3. LA CRISI ECONÒMICA INTERNACIONAL SEGONS AL-QAIDA

Les organitzacions jihadistes tenen una confiança desproporcionada respecte a les seves pròpies capacitats. En el seu discurs és habitual que interpretin determinats successos polítics del màxim nivell com una conseqüència directa de la intervenció d'aquests grups. Així, per exemple, malgrat el paper marginal que els «àrabs afganesos» van desenvolupar en la lluita contra l'URSS a l'Afganistan (Coll, 2001), Al-Qaida va treure importància al paper de les milícies locals i no va dubtar a

7. Àudio de Bin Laden titulat *Als musulmans de la península Aràbiga, en particular, i als musulmans, en general* (en àrab), emès per Al-Jazira el 15 de desembre de 2004. Se'n pot consultar una traducció a l'anglès a: <http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/1287.htm>.

atribuir-se la responsabilitat de la descomposició de la Unió Soviètica, la qual va considerar que era un efecte de la guerra de desgast que els jihadistes havien liderat. De la mateixa manera, van reivindicar l'abrupta finalització de la missió nord-americana a Somàlia el 1993 i el posterior retraïment dels afers internacionals com un efecte de l'assessorament que els jihadistes havien prestat a les milícies somalis sobre com havien de combatre les tropes nord-americanes.⁸ Encoratjats pel que van creure que eren unes capacitats il·limitades per tombar fins i tot l'enemic més poderós, el mateix Bin Laden va declarar la guerra als Estats Units, convençut que els mujahidins aconseguirien replicar l'èxit que havien tingut contra els soviètics.⁹

Aquesta lectura distorsionada de la realitat els ha portat igualment a interpretar la situació actual de crisi econòmica global com un efecte de les accions posades en marxa pels grups d'inspiració jihadista. Segons això, la capacitat dels atemptats de l'11 de setembre per erosionar el funcionament normal dels mercats i fer disparar les despeses en seguretat ha donat com a fruit la crisi econòmica actual. En una extensa entrevista duta a terme a finals del 2008 per Al-Sahab (el braç mediàtic d'Al-Qaida), el número dos del grup, Aiman Al-Zauahri, responia així a una pregunta sobre la seva opinió sobre la crisi als Estats Units:

Aquesta crisi és un lliurament més de les diferents hemorràgies econòmiques d'Amèrica després dels atacs de l'11 de setembre [...] el resum del que ha passat és que l'economia americana està afectada per la caiguda i la pèrdua de la confiança dels inversors després dels esdeveniments de l'11-S.¹⁰

No obstant això, Al-Zauahri també efectuava un diagnòstic de la crisi econòmica i apuntava que l'economia capitalista tenia una tendència estructural cap al col·lapse a causa del degradat sistema de valors en el qual es basava. D'aquesta manera, el terrorista egipci provava de defensar la superioritat de l'islam en tots els ordres i al·legava que la prohibició islàmica de la usura hauria impedit que s'arribés a aquesta desastrosa situació financera:

8. «Els musulmans que eren allà van cooperar amb alguns mujahidins àrabs que havien estat a l'Afganistan. Ells van participar amb els seus germans a Somàlia contra les tropes d'ocupació americanes i van matar-ne un gran nombre. [...] Després d'una petita resistència, les tropes americanes es van retirar sense haver aconseguit res. Ells se'n van anar després d'haver clamat que eren el poder més important de la Terra. Se'n van anar després d'alguna resistència provinent de gent pobra, incapaç i desarmada que tenien com a única arma la fe en Al·là i no tenir por a les mentides fabricades pels mitjans de comunicació americans». Entrevista de Peter Arnett a Ussama bin Laden per a la cadena de televisió CNN el març del 1997. Disponible a: <<http://www.anusha.com/osamaint.htm>>.

9. «La Unió Soviètica terroritzava el món sencer. L'OTAN tremolava de por davant la Unió Soviètica. On és ara aquest poder? Difícilment el recordem ara. [...] Déu, el qual ens va alimentar amb el seu suport i ens va mantenir fermes fins que la Unió Soviètica va ser derrotada, ens proveirà una vegada més el seu suport per derrotar Amèrica a la mateixa terra i amb la mateixa gent. Creiem que la derrota d'Amèrica és possible; amb l'ajuda de Déu, serà tan fàcil per a nosaltres com anteriorment va ser la derrota de la Unió Soviètica». Entrevista de Taysir Allouni a Ussama bin Laden per a la cadena Al-Jazira el 21 d'octubre de 2001. Disponible a: <http://www.religioscope.com/info/doc/jihad/ubl_int_1.htm>.

10. Aiman Al-Zauahri, Al-Azhar: «The Lion's Den» (en àrab), difós a Internet el 27 de novembre del 2008. Se'n pot consultar una traducció a l'anglès a: <<http://thesis.haverford.edu/dspace/bitstream/handle/10066/5054/ZAW20081127.pdf?sequence=1>>.

Entrevistador: —És possible que aquesta crisi s'hagués produït sota la xaria islàmica?

Al-Zauahri: —Per descomptat que no. La xaria prohibeix la usura, en primer lloc, i prohibeix els contractes basats en el frau, els riscos, l'engany i la ignorància. [...] L'economia moderna ha estat destruïda pels atacs dels mujahidins, per la usura i pel que ells anomenen llibertat de mercat.

Poc temps després d'aquest comunicat, el mateix Ussama bin Laden se sumava a aquesta particular interpretació de la conjuntura econòmica amb la difusió d'un dels missatges més sorprenents de l'història propagandística d'Al-Qaida. El 29 de gener del 2010, la cadena de televisió via satèl·lit Al-Jazira difonia fragments d'una gravació d'àudio del terrorista saudita en què s'abordaven els problemes relacionats amb el canvi climàtic. En un missatge que fins i tot incloïa citacions de l'intel·lectual d'esquerres Noam Chomsky i que pretenia arribar a una audiència molt més àmplia que la del món musulmà, vinculava els problemes mediambientals al caràcter depredador i immoral dels països més industrialitzats, especialment el seu enemic nord-americà. Però el missatge també està ple de referències a les causes de la crisi econòmica actual:

Tots els països industrialitzats, especialment els més grans, tenen la responsabilitat de la crisi de l'escalfament global, encara que la majoria van demanar als altres que es comprometessin amb el Protocol de Kyoto i s'han posat d'acord per reduir les emissions de gasos nocius. No obstant això, Bush fill —i abans, el Congrés dels EUA— va rebutjar aquest acord a fi de complaure les grans corporacions. Ells són els veritables culpables que hi ha darrere de l'assalt al clima mundial, i aquest no és el primer dels seus crims contra la humanitat: ells mateixos estaven també darrere de l'actual crisi financera mundial, de l'especulació, la monopolització i l'augment dels preus de les matèries bàsiques. Ells estan darrere de la globalització i les tràgiques conseqüències que comporta, en sumar deu milions de persones a les files de la pobresa i la desocupació.¹¹

4. LA CRISI ECONÒMICA I L'ADAPTACIÓ DE L'ESTRATÈGIA JIHADISTA

Els jihadistes són conscients que la crisi econòmica actual beneficia els seus objectius. L'afebliment econòmic dels seus enemics comporta una pèrdua de força en l'enfrontament contra el terrorisme. La disminució dels recursos financers disponibles i, per tant, la necessitat de reduir la despesa pública pot portar aquests països a reduir la quantitat de recursos que dediquen a les polítiques destinades a combatre el terrorisme i la insurgència jihadista. Aquesta opció pot sortir-ne afavo-

11. Ussama bin Laden, *El camí per salvar la terra* (en àrab), gravació en àudio del 17 de febrer del 2010. Se'n pot consultar una traducció a l'anglès a: <http://www.nefafoundation.org/miscellaneous/nefa_ublwayto saveearth0210.pdf>.

rida pels cicles electorals, que obliguen els diferents governants a prioritzar les partides pressupostàries que ofereixen més rendibilitat electoral a curt termini.

D'altra banda, la degradació de les condicions de vida de la població d'aquestes societats pot afavorir un estat d'opinió més procliu a «encongir» (Ferguson, 2001) la política exterior d'aquests països i a desistir davant el terrorisme. Això és especialment notori respecte a l'existència de desplegaments militars cars i a l'incessant suport econòmic i de seguretat en algunes de les zones més «calentes» del planeta. Així, per exemple, els jihadistes són conscients que la decepció popular respecte als resultats i a la falta de progressos de la missió internacional a l'Afganistan es pot incrementar si els ciutadans associen que les restriccions pressupostàries i les dificultats econòmiques que pateixen són en bona mesura el resultat de la necessitat de seguir gastant diners en aquest país sense que es percebi un progrés clar.

Al-Qaida està disposada a contribuir a l'aprofundiment de la crisi econòmica internacional, especialment als Estats Units, i per aconseguir-ho ha seguit incloent en la seva propaganda orientacions estratègiques sobre com ha de lliurar-se la jihad. Els consells d'Al-Qaida apunten més enllà dels activistes de les organitzacions terroristes i pretenen persuadir amplis sectors de la població mundial perquè se sumin a l'objectiu de derrotar Amèrica i els seus aliats.

Aquestes són les orientacions principals d'Al-Qaida per arribar al col·lapse econòmic d'Occident:

a) Incentivar el boicot al consum de productes nord-americans i d'altres països que destaquen en la «guerra contra l'islam»

Ussama bin Laden ha arribat a comparar l'economia nord-americana amb la «roda d'una bicicleta», la qual «deixa de moure's si la cadena perd una de les bales». ¹² El líder terrorista considera que la cadena està composta de matèries primeres, capitals i consumidors. Ussama considera que, encara que tots aquests elements es poden atacar, els consumidors són la «baula més feble» i que, per tant, l'acció dels mujahidins s'ha de concentrar en aquests últims. El líder d'Al-Qaida no ha dubtat a reiterar la crida a la població mundial perquè deixi de consumir productes nord-americans i d'«altres enemics de l'islam» per aconseguir la paràlisi de l'economia i el col·lapse del país.

b) Marginar el dòlar com a moneda per als negocis

Ussama considera que l'abandonament d'aquesta divisa és «una via important per alliberar la humanitat de l'esclavitud i la servitud envers Amèrica i les seves corporacions». ¹³ El líder terrorista atribueix als atacs de l'11-S la depreciació del dòlar davant d'altres divises i l'atractiu que ha adquirit l'or com a refugi davant la inestabilitat monetària.

12. Ussama bin Laden, *El camí per salvar la terra* (en àrab), gravació en àudio del 17 de febrer del 2010.

13. Ussama bin Laden, *El camí per salvar la terra* (en àrab), gravació en àudio del 17 de febrer del 2010.

c) *Prioritzar els atacs terroristes que danyen l'economia occidental*

La propaganda jihadista està plena de referències al cost econòmic desproporcionat generat entre l'enemic pels atemptats contra les Torres Bessones i el Pentàgon, en comparació dels diners que es van dedicar a preparar-los. Els terroristes creuen que han trobat en aquest balanç enormement positiu la clau per vèncer «jueus i croats» a través de la degradació de les seves economies. Els jihadistes consideren que en l'etapa actual no necessiten repetir atacs d'aquesta magnitud per seguir avançant en l'objectiu de desgast econòmic:

Per fer caure Amèrica no cal colpejar en gran. En aquest ambient de fòbia de seguretat que recorre Amèrica, és més factible portar a terme petits atacs que involucren menys actors i necessiten menys temps per ser llançats, i que ens permeten evadir les barreres de seguretat que amb tanta feina va erigir Amèrica. Alguns en diuen *l'estratègia dels mil talls*. L'objectiu és dessagnar l'enemic fins a la mort.¹⁴

Un bon exemple d'aquest plantejament de com es pot aprofitar la conjuntura actual de crisi econòmica per fer disparar la despesa en seguretat fins a nivells inassumibles es recull a la revista *Inspire*, la publicació propagandística en anglès elaborada pel grup denominat Al-Qaida a la península Aràbiga. La filial iemenita d'Al-Qaida va dedicar el tercer número d'aquesta publicació en línia al complot frustrat per fer explotar dos avions en vol de les companyies UPS i FedEx amb destinació Chicago el setembre del 2010. Els responsables d'aquesta publicació van titular de manera significativa aquest número: *4200 \$*, en al·lusió al cost econòmic que havia suposat *l'operació Hemorrhàgia*: un nou intent per fer disparar els costos del trànsit aeri:

Els continus intents de després de l'11-S [...] han forçat Occident a gastar milers de milions de dòlars per defensar els seus avions. Però què passa amb els avions de càrrega? [...] Per al comerç entre Nord-amèrica i Europa el transport aeri és indispensable i és capaç de forçar Occident a instal·lar estrictes mesures de seguretat per aturar els nostres artefactes explosius, cosa que afegiria una forta càrrega econòmica a una economia ja oscil·lant. [...] tens dues opcions: o gastes milers de milions de dòlars per inspeccionar cada paquet del món o no podràs evitar que ho repetim de nou.¹⁵

14. Al-Qaida a la península Aràbiga, «Letter from the editor», *Inspire*, núm. 3, difosa a Internet el novembre del 2010. Disponible a: <<http://azelin.files.wordpress.com/2010/11/inspire-magazine-3.pdf>>.

15. The Head of Foreign Operations, «The objectives of "operation Hemorrhage"», *Inspire*, núm. 3 (novembre 2010). Possiblement, amb el pseudònim de «cap d'Operacions Exteriors» s'amaga el predicador radical Anwar Al-Awlaki, el qual ha col·laborat estretament en l'elaboració d'aquesta publicació dirigida a un públic angloparlant (Hegghammer, 2010).

d) *Recórrer a la delinqüència com a estratègia de finançament i debilitament de l'enemic*

El terrorisme jihadista ha comptat amb autoritats religioses disposades a avalar la legitimitat de les activitats criminals si aquestes s'emprenen com un mitjà per beneficiar la jihad contra els «enemics de l'islam». Segons això, el robatori, el segrest, el xantatge, el narcotràfic i altres delictes poden ser entesos com una altra manera més de guerra econòmica, destinada a debilitar l'enemic i a impedir que la prosperitat material sigui utilitzada per finançar i potenciar l'«opressió dels pobles islàmics». Aquest plantejament ha estat replicat i potenciat en el context actual de crisi econòmica. Segons alguns dels estratèges del jihad global, la vulnerabilitat de les economies occidentals fa augmentar la utilitat d'aquest tipus d'actes.

Un exemple d'aquest èmfasi creixent en les activitats criminals com a instrument del jihad apareix en un article del predicador radical iemenita Anwar Al-Awlaki, líder espiritual d'Al-Qaida a la península Aràbiga. Segons aquest xec educat als Estats Units:

[...] les propietats en mans dels infidels no es considera que els pertoquin segons la xaria islàmica a causa de la seva incredulitat [...] Com a musulmans hem de buscar la riquesa dels infidels com una forma de jihad [...] suggerim els objectius següents: propietats governamentals, bancs, empreses globals, la riquesa dels infidels que tinguin una animositat coneguda envers els musulmans». ¹⁶

Al-Awlaki és una estrella emergent en l'univers d'Al-Qaida (Heffelfinger, 2010). El domini de les noves tecnologies de la informació i un discurs molt més accessible i clar, orientat a les noves generacions de radicals, li permeten arribar allà on altres clergues tradicionals tenen escassa influència, especialment en les comunitats musulmanes establertes en terra occidental. Per tant, la recomanació que fa sobre la legitimació de la criminalitat contra els no musulmans s'ha de tenir molt en compte.

Si bé aquest ideòleg exigeix que el fruit d'aquests actes ha d'anar destinat a donar suport a la jihad i no al benefici propi, accepta que les necessitats materials dels que emprenen aquestes accions justifiquen que poden retenir part d'aquestes riqueses, encara que la porció no ha de superar el 80% de tot el que se n'obté. Per evitar que l'ús de la delinqüència es converteixi en un fi en si mateix i no en un mitjà per a la jihad, recomana que la decisió de recórrer a activitats criminals sigui adoptada per l'«emir» del grup i el seu «consell consultiu». Entre les possibles vies per apropiari-se els béns dels infidels, el xec iemenita fins i tot arriba a recomanar l'evasió d'impostos o dur a terme qualsevol engany o estafa que eviti que els diners dels musulmans caiguin en mans dels no creients.

Segons Al-Awlaki, la jihad global està en una situació de «necessitat extrema de suport financer». La possibilitat de mantenir l'esforç dels que es dediquen a

16. Anwar Al-Awlaki, «The Ruling of Dispossessing the Disbelievers Wealth in Dar al-Harb», *Inspire*, núm. 4 (gener 2011). Disponible a: <<http://azelin.files.wordpress.com/2011/01/inspire-magazine-4.pdf>>.

temps complet a combatre l'enemic depèn d'un constant i ampli transvasament de diners. Per l'ideòleg terrorista, són els musulmans que resideixen als Estats Units i a Europa els que tenen l'obligació principal de proveir als mujahidins els recursos econòmics que necessiten:

[...] instem els nostres germans a Occident que donin a aquest assumpte prioritat entre els seus plans. En lloc que els musulmans financin la jihad amb les seves pròpies butxaques, han de finançar-la amb les butxaques dels enemics.

5. CONCLUSIONS

La profunditat i l'abast de la crisi econòmica internacional ha tingut també repercussions en el fenomen del terrorisme jihadista. Des d'un punt de vista més material, la recessió també ha passat factura a l'organització liderada per Ussama bin Laden. Algunes anàlisis assenyalen que «Al-Qaida organització» (no pas altres dels seus grups afins) està travessant una difícil situació financera a causa de l'aïllament i de la impossibilitat de captar fons suficients (Bartolf i Fine, 2009; Vardi, 2010). Entre les evidències que donen suport a aquesta conclusió, figuren el to inusualment sincer d'alguns dels missatges públics d'aquesta organització. Un dels líders principals d'Al-Qaida, el xeic Mustafà Abu Al-Jazid, reconeixia en un comunicat del juny del 2009 aquesta difícil situació:

Al camp de batalla de l'Afganistan patim manca de diners, cosa que debilita les nostres operacions i fa que alguns mujahidins estiguin absents de la jihad per aquesta falta de diners [...] Fins i tot tenim germans disposats a sacrificar-se per la causa d'Al-là els quals no podem preparar per falta de diners.¹⁷

Més enllà de les qüestions més operatives (Del Cid, 2010), relacionades amb la manera com aquests grups intenten obtenir finançament en un entorn econòmic menys pròsper, el cert és que la crisi dels mercats ha exercit un impacte beneficiós per a aquest tipus d'organitzacions violentes. La influència principal d'aquest fet s'aprecia en la narrativa i l'orientació estratègica d'aquests grups.

D'una banda, les organitzacions terroristes d'inspiració jihadista han incorporat en el seu discurs una interpretació molt particular de la crisi, la qual consideren que és una conseqüència directa de les accions violentes empreses per aquests grups i de la decadència moral en la qual es fonamenta l'organització social i econòmica del món no musulmà. La debilitat mostrada pel sistema financer i econòmic dels Estats Units i els seus aliats ha estat interpretada en termes triomfalistes, com una constatació de l'encert de l'estratègia d'Al-Qaida i com una nova prova

17. Mustafà Abu Al-Jazid, *Jihad amb diners i la necessitat de diners per a la jihad a L'Afganistan i altres llocs* (en àrab), 9 de juny del 2009. Se'n pot consultar una traducció a l'anglès a: <<http://nefafoundation.org//file/FeaturedDocs/nefaabualyazidinvu0609.pdf>>.

dels fonaments febles en els quals s'assenta l'hegemonia occidental. La realitat ha estat, així, reinterpretada perquè validi la retòrica d'enfrontament de civilitzacions que propugna Al-Qaida. Els ideòlegs i les eines propagandístiques d'Al-Qaida han recorregut a l'economia per elaborar un missatge que pretén reforçar la moral dels seus seguidors i incrementar la capacitat de mobilització d'aquestes organitzacions.

Però la crisi també ha estat interpretada com una finestra d'oportunitat que pot ser aprofitada per avançar en la consecució dels objectius del moviment jihadista (De la Corte i Jordán, 2007; Reinares i Elorza, 2004). Els terroristes creuen que han de reorientar l'estratègia per prioritzar les accions que contribueixen a aprofundir la debilitat econòmica de l'enemic. Al-Qaida considera que el boicot als productes occidentals, la desconexió del món musulmà respecte de les economies occidentals, els atemptats que incrementen les despeses en seguretat i la criminalitat instrumental són les estratègies més adequades en aquest context per avançar cap al col·lapse i el desistiment dels Estats Units i els seus aliats occidentals.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ABADIE, A. «Poverty, Political Freedom, and the Roots of Terrorism». *The American Economic Review*, vol. 96, núm. 2 (maig 2006), p. 50-56.
- BARTOLF, C.; FINE, B. «Are We Winning? Measuring Progress in the Struggle Against Al-Qaeda and Associated Movements». *American Security Project*, 2009. Disponible en línia a: <http://americansecurityproject.org/resources/2009_AWW.pdf>.
- BERREBI, C. «The Economics of Terrorism and Counterterrorism: What Matters, and is Rational-Choice Theory Helpful?». A: DAVIS, P.K.; CRAGIN, K.R. (ed.). *Social Science for Counterterrorism*. RAND Corporation, 2009.
- BUESA, M.; VALIÑO, A.; HEIJS, J.; BAUMERT, T.; GONZÁLEZ GÓMEZ, J. «El impacto de los atentados terroristas sobre los mercados de valores. Un estudio comparativo de la repercusión financiera de los ataques islamistas contra Nueva York, Madrid y Londres». *Información Comercial Española*, núm. 834 (gener 2007).
- BYMAN, D. *The Five Front War: The Better Way to Fight Global Jihad*. Nova Jersey: John Wiley & Sons, 2008.
- COLL, S. *Ghost Wars: The Secret History of the CIA, Afghanistan, and Bin Laden, from the Soviet invasion to September 10*. Nova York: The Penguin Press, 2001.
- DE LA CORTE, L. *La lógica del terrorismo*. Madrid: Alianza Editorial, 2006.
- DE LA CORTE, L.; JORDÁN, J. *La yihad terrorista*. Madrid: Síntesis, 2007.
- DEL CID GÓMEZ, J.M. «A Financial Profile of the Terrorism of Al-Qaeda and its Affiliates». *Perspectives on Terrorism*, vol. 4, núm. 4 (octubre 2010). Disponible en línia a: <<http://www.terrorismanalysts.com/pt/articles/issues/PTv4i4.pdf>>.
- FERGUNSON, N. *Dinero y poder en el mundo moderno 1700-2000*. Madrid: Taurus, 2001.
- HEFFELFINGER, C. «Anwar Al-Awlaqi: Profile of a Jihadi Radicalizer». *CTC Sentinel*, vol. 3 núm. 3 (març 2010).

- HEGGHAMMER, T. «The case for chasing Al-Awlaki». *The Middle East Channel Bloc - Foreign Policy* (24 novembre 2010). Disponible en línia a: <http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2010/11/24/the_case_for_chasing_al_awlaki>.
- JORDÁN, Javier. «Procesos de radicalización yihadista en España: análisis sociopolítico en tres niveles». *Revista de Psicología Social*, vol. 24, núm. 2 (2009), pàg. 197-216.
- KRUEGER, A.B. (2007). *What Makes a Terrorist*. Princeton: Princeton University Press, 2007.
- KRUEGER, A.B.; MALECKOVA, J. «Education, Poverty and Terrorism: Is There a Causal Connection?». *Journal of Economic Perspectives*, vol. 17, núm. 4 (tardor 2003), pàg. 119-144.
- LAQUEUR, W. *Una historia del terrorismo*. Barcelona: Paidós, 2003.
- NAPOLEONI, L. *Yihad: cómo se financia el terrorismo en la nueva economía*, Barcelona: Urano, 2004.
- REINARES, F. «Who Are the Terrorists? Analyzing Changes in Sociological Profile among Members of ETA». *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 27, núm. 6 (2004), pàg. 465-488.
- REINARES, F.; ELORZA, A. *El nuevo terrorismo Islamista. Del 11-S al 11-M*. Madrid: Temas de Hoy, 2004.
- RUSSELL, C.; MILLER, B. «Profile of a Terrorist». A: FREEDMAN, L.; YONAH, A. (ed.). *Perspectives on Terrorism*. Wilmington: Scholarly Resources Inc., 1983.
- SAGEMAN, M. *Understanding Terror Networks*. Filadèlfia: University of Pennsylvania Press, 2004.
- TORRES, M.R. *El eco del terror: Ideología y propaganda en el terrorismo yihadista*, Madrid: Plaza y Valdés, 2009.
- VARDI, N. «Is Al-Qaeda Bankrupt?». *Forbes* (15 març 2010). Disponible en línia a: <<http://www.forbes.com/global/2010/0315/issues-terrorism-osama-david-cohen-is-al-qaeda-bankrupt.html>>
- WRIGHT, J. *Terrorist Propaganda: The Red Army Faction and the Provisional IRA, 1968-1986*. Londres: McMillan, 1991.